

Woord vooraf

Sinds de wereldwijde golf van jaarrekeningfraudes (2000-2004) kijken we allemaal kritisch naar de rol van de bedrijfsrevisor. Misschien wel kritischer dan ooit. Tien jaar later zitten we met een wereldwijde golf van corruptieschandalen. Wat zal er in de komende tien jaar voor fraudegolf ontstaan? Het is een geschikt moment om de balans op te maken: hoe gaat de bedrijfsrevisor vandaag om met fraude? Zijn de mogelijkheden van de bedrijfsrevisor in evenwicht met de toegenomen maatschappelijke verwachtingen?

Als aanzet voor deze discussie brengt dit boek in kaart welke verplichtingen de bedrijfsrevisor heeft in het kader van fraude en over welke middelen hij beschikt. Dit is ingebed in een behandeling van de verplichtingen van de raad van bestuur op dit vlak en van de strafrechtelijke aansprakelijkheid van de bedrijfsrevisor. Centraal staat de controle van de jaarrekening. De eerst verantwoordelijke voor een fraudevrije jaarrekening is het bestuur van de organisatie. De bedrijfsrevisor moet zijn controle zo organiseren dat hij materiële fraudes redelijkerwijs zal ontdekken, maar de bedrijfsrevisor hoeft fraude niet actief op te sporen in de ruimste zin van het woord. Maatschappelijk gezien bekijken we deze lastige evenwichtsoefening de laatste jaren door een vergrootglas – per bedrijf, nationaal en internationaal.

Dit boek is geschreven door auteurs die allen expert zijn op hun vakgebied.

In het eerste deel van het boek behandelt S. QUINTART “De rol van de bedrijfsrevisor in de strijd tegen fraude en onwettige handelingen”. De auteur merkt in het inleidend hoofdstuk op dat het huidige deontologische kader van de bedrijfsrevisor rond fraude en onwettige handelingen vanaf 2014 geheel zal worden bepaald door de internationale ISA-normen (eind 2012 al van toepassing op genoteerde vennootschappen, kredietinstellingen en verzekeringsondernemingen).

In het tweede hoofdstuk “Respectievelijke verantwoordelijkheden van de entiteit en de bedrijfsrevisor” wordt het verschil benadrukt tussen de verplichtingen van enerzijds de gecontroleerde organisatie en anderzijds van de bedrijfsrevisor zelf. Daarbij wordt stilgestaan bij het wezenlijke verschil tussen fraudepreventie en fraudedetectie. Tevens wordt de zogenaamde “fraudedriehoek” behandeld. Ten slotte wordt benadrukt dat het frauderisico moet worden bekeken tijdens de risicoanalyse die de basis vormt van de controle van de bedrijfsrevisor.

In het derde hoofdstuk “Opstellen en uitvoeren van bijkomende auditprocedures” wordt onder meer toegelicht hoe de commissaris moet handelen wanneer er sprake is van fraude of onwettige handelingen en aan welke organen en instanties hij fraude moet melden. Er wordt speciale aandacht besteed aan de melding die de bedrijfsrevisor moet doen aan de CFI (de “anti-witwascel”) in geval van indicaties van witwassen. De auteur besluit met de vaststelling dat er nog veel aandacht moet worden besteed aan het verkleinen van de *expectation gap* (het verschil tussen wat de maatschappij denkt dat de bedrijfsrevisor aan *assurance* geeft en wat de bedrijfsrevisor feitelijk aan *assurance* geeft).

In het tweede deel van het boek behandelt K. DE SCHEPPER “Fraude en de strafrechtelijke implicaties voor de bedrijfsrevisor”. De inleiding wordt benut om aan te geven wat precies onder “fraude” moet worden verstaan, om de link te kunnen leggen met het strafrecht. Het tweede hoofdstuk bevat een beknopte bespreking van de regels in verband met de strafrechtelijke aansprakelijkheid in het ondernemingsstrafrecht. Er wordt uitgebreid stilgestaan bij de toerekening van het misdrijf aan de bedrijfsrevisor als natuurlijk persoon en als rechtspersoon: in beide gevallen kan de bedrijfsrevisor slechts strafrechtelijk aansprakelijk zijn als zowel een materieel als een moreel element bij de rechtspersoon aanwezig is. In hoofdstuk 3 komen de verschillende fraudemisdrijven aan bod waarbij achtereenvolgens de gemeenrechtelijke misdrijven en de bijzondere misdrijven worden uiteengezet. Er wordt afgesloten met een praktisch schematisch overzicht van de verschillende sancties per strafbepaling, waarbij vooral het beroepsverbod en de fiscale straffen verregaande implicaties kunnen hebben.

De bespreking van de rechtspraak is af en toe nogal krachtig, maar dat maakt het lezen boeiend. Zo wordt het arrest van het Hof van Beroep te Luik in 1996 aangehaald waarbij de bedrijfsrevisor in kwestie werd veroordeeld als mededader aan de valsheid in de jaarrekening en fiscale fraude omdat hij geen voorbehoud had gemaakt. Voorts wordt verwezen naar Lernout & Hauspie en andere bekende zaken.

In het derde deel behandelt E.J. LAMMERS “Raad van bestuur en anti-fraudebeleid”. Het bestuur is als eerste en enige verantwoordelijk voor het voorkomen van fraude in de jaarrekening. Het inleidende eerste hoofdstuk toont vanuit meerdere invalshoeken de noodzaak aan voor bestuurders om een deugdelijk anti-fraudebeleid in te voeren. De vaststelling dat het bedrijfsleven en de bedrijfsrevisoren hebben geleerd van de tweede fraudegolf uit de jaren 2000-2004 stelt slechts matig gerust. Meer hoop biedt de auteur in het tweede hoofdstuk waarin hij de vijf componenten van deugdelijk anti-fraudebeleid behandelt: *Fraud risk governance*; *Fraud risk assessment*; Fraudepreventie; Fraudedetectie; en Fraudeonderzoek, sanctie en herstel. De maatregelen die worden besproken, trekken de aandacht. In een derde hoofdstuk behandelt de auteur een recente vorm van audit, die is ontstaan vanuit fraudebestrijding: *Forensic auditing* (forensisch of gerechtelijk). Deze techniek lijkt enigszins op de controle zoals we die kennen van de bedrijfsrevisor, maar kent vele eigenaardigheden.

Fraude kan verweven zijn met alle aspecten van een organisatie en kan in de organisatie binnenkomen via haar werknemers of via andere stakeholders. Voor grote organisaties is dit geen nieuws meer, maar middelgrote en kleinere organisaties kunnen worden afgeschrikt door de (noodzakelijke) brede benadering van het vraagstuk. Toch moeten alle bestuurders zich erin verdiepen en maatregelen treffen die passend zijn voor hun organisatie. Daarbij moet rekening worden gehouden met bijvoorbeeld de aard en de omvang van de organisatie, de activiteiten, de omgeving en vooral met dynamiek hiervan en de onderlinge samenhang. Anti-fraudebeleid is maatwerk.

In het vierde deel behandelt L. TOELEN “Basistechnieken van de bedrijfsrevisor in het kader van fraude en jaarrekening (financiële overzichten)”. In het eerste hoofdstuk verwijst hij naar de eerste controleaanbeveling van het Instituut van de Bedrijfsrevisoren uit 1998 en de diverse internationale normen. Hij benadrukt de noodzaak

van integratie van de fraudebeoordeling in de auditprocedures maar oordeelt dat dit mogelijk onvoldoende tegemoetkomt aan de maatschappelijke verwachtingen. Hij prikkelt met een verwijzing naar de toezichhouder van Dubai die van mening is dat de jaarrekeningcontrole van genoteerde vennootschappen moet worden uitgebreid met forensische (fraudegerichte) methoden. Hij sluit een verdere aanpassing van de controlenormen in deze richting niet uit. Het tweede hoofdstuk bevat een classificatie met een uitgebreide beschrijving van de verschillende fraudemechanismen, zoals het frauduleus verhogen, verlagen, vervroegen of vertragen van inkomsten en kosten.

De auteur heeft een uitgebreide bijlage samengesteld met drie praktische voorbeelden van werkprogramma's voor bedrijfsrevisoren. Hierin wordt aandacht besteed aan het herkennen van de beïnvloedingstechnieken van fraudeurs (lijst 1), het herkennen van fraude-indicatoren (lijst 2) en een beoordeling of het anti-fraudebeleid toereikend is (lijst 3). Dergelijke lijsten moeten niet worden ingevuld met een *tick-the-box* mentaliteit maar moeten leiden tot gestructureerd nadenken over de audit, kennisoverdracht bevorderen tussen de bedrijfsrevisor en diens cliënt, en tussen de bedrijfsrevisor en diens team.

De vier delen bieden voldoende verwijzingen naar wetten, normen, wetten, rechtspraak en rechtsleer.

Hoewel de titel slechts verwijst naar de controletechnieken, besteedt het boek, zoals is gebleken, ook aandacht aan het maatschappelijk, wettelijk en deontologisch kader en de rechtspraak. Dit boek verdient de aandacht van alle bedrijfsrevisoren en hun opdrachtgevers, en van allen die willen bijdragen tot het debat over de rol van de bedrijfsrevisor in het kader van fraude.

Chantal HEBETTE

Voorzitter *Transparency International Belgium*